

1. Vågot om tis om sed vid skörden
i gamla tider. 3539

Från Slättbyg s. m i Hälbo län. (Om)

Midsummarkelgen är önn. Vardagslivet
ik har ännu förbät. Inatt skundat ~~är~~
mer krävande tid i arbetshänseende.
Slättbyg. Bunn har väl inte den tid kom-
mit då enligt "brudepraktiken" man skall böja
slå, där det heter "när havren böjas respa
ska bommen böja å respa" men om inte
för så var den 4 juli böjades man slättbyg.

1. Nu var det att ställa "slättbyggen" i ordning.
Man hade att omge "bojer" å rep, slipa å
"skäffa" på liar, "kinna" råpsor m. m.

Hade man "nöt hännalaj" gjorde man si-
na "riska" splo. Till infästning i "bojer" om
här rep användes bark av lind. om hade
man inte bark på lagen, så var det att man

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKLIVSARKIV

Uppm. arkiv. Hälbo
C. W. & H. W.
Hälbo. G. W. & H. W.
Hälbo. G. W. & H. W.

Småland
Hälbo
Slättbyg
Mars 1932

2) "Än flä om rössma." Det gällde då än väja
 ut "klaka" om lämpliga lindträd, som toppa-
 des, varav man utvalde de "grannaste". Stöj-
 larm" och flädde dem. (Stöjet = ~~larm~~ stammande)
 2) Lärne var hemmasmidare till stor del. Men
 man köpte även "Knallstavar" tillverkade i
 annan ort. Man kallade dem även för "hallaus-
 liar". Knallar kom och uppfjört dem på kyrk-
 backen om söndagarna. De voro bräda och
 tunga och kräddes lång tid att få dem "öppolijda"
 och det gjorde man väl. Ty sedan användes
 i slipstenen under ^{hvar} klack utan man "brynte"
 med sämmor och vespade (störte lieggen med
 en epphicka). Man "skäffade" (band på) lior
 på "äret" (äret = lierskaft) med en "laffe" av
 ek. Man tog en kring av ek av Råpysgrövel
 och klör ut och "falde" den till en 1/2 cm. tjock
 1 1/2 cm. bred och 50-60 cm. lång. Denna virades

 UNIVERSITETETS
 FOLKLIVSARKIV

Sedan i spiral omkring "listangen" om "arvst"
 8539
 Andarna stoppades knepigt in och det hela fast
 kilades med 2 träkilar. Det var en särskild
 konst att göra detta riktigt.

Man hade mycket att slå stora ängar. Kör-
odlingen började här först omkring 1850-talet.
Det behövdes extra hjälp om det var att
"läsa släktkaparna" om sedan "böa" buda
dem till den dag man skulle böja.

Husmodern hade mycket besvär med förberedelsen till mat. Ty det gick åt mycket mat till det mycketna folket om den långa tiden. Man ville förstås ha slut före "Brynola"-Brynolf d. 16/8.

Första släktedagen är inne om de "både"
släktskarnas är på gården kanske innan
sol gått upp. Ty helst ville man "laga dem
på sängen". Värket börjades som ^{rest} tidigt, man
skulle ej "söva då röa å solen" hette det.
För öfrigt var det lättare att slå då "doggen" ligger
satt på en.

Det fick man fört då man hade varit
en stund i arbetet. Då gräbtorna hade
"syrlat" = mjötkat och släppt ut djuren. Kommo
de ut på ången med fukost som oftast bestod
av "blänbrö" = bröd av sammalen korn och havre,
detta var s.k. fukostabröd. Pannan var brödet
av enbart havre. Vardera fick en fjärdedels
kaka ("kakefjering"). Då fick man doppa
av skalat korn, serverat gemensamt i ett fat
eller "bråpannan" (bråpannan gjordes av jimplit)
varpå lagts en "fläskasöppa" (= fläskbit) med
uppsaltet mellanrum vid yttre kanten av pannan.
Var om en fick nu taga direkt ur pannan
med sitt brödslycke. ^{annars} Vid någon slags förekomst.

Vid 10-tiden åt man "davar" och var man
i "ettångarne" var det oftast gröt och mjölk,
sunnmjölk. Man åt med sin fräskil direkt ur fatet.
Men det hörde sin "bordskick" att man höll sig
vid sin kant i fatet. By annars äventyrade man

den tillvågelsen från tusen sjöar:

5 "Håll de ve din kant." Efter davan var
en stunds vila. Sen var det att åter laga
fram lin och juva om det var "nön bet"
i den. (= lika med skarp) Middag fick man
kl. 2 om bestod oftast i förutnämnda fall
av "mjölkavälling" kokad av nysskommen
mjölk om korngrist. Middagsvilan var länge
och kunde variera beroende på hur tidigt
man börjat på morgon m.m.

3539
Meraftensmålet
fick man där man gick i ~~den~~ "Änen" om
man satte sig på närmaste lura och åt av
sin "kaffejering" med smörklack på och ost lin.

Till kvällsvard åt man oftast samma rätt som
förekom vid frukost.

Husfadern sjöar gick oftast till lögern i "Änen"
(Änen lita med den del av ängen man delat av i bör-
jan. E. a 10-15 meters brett för var och en släde.)
Den som högg av Änen och höll den sak framåt

5
LUNDAS UNIVERSITETS
FOLKLIVSARKIV

6 kallades "anakās" (kās = karl)

Det fordrades mycket ³⁵³⁹ ~~här~~ att bliva en god
"slåare", att kunna slå fort och vät och att
kunna slå där det mycket tvivigt om skning.
Tidigt fick därför "herarna" böja och lära.
^{efter att} ~~att~~ Far kunde slå bakom och hålla i deras händer
och på så sätt lära dem att få den rätta tekten.

Husmoder hade liksom "ausning" i sin värld,
stränga, kura och stacka. Ibland kunde
någon av de yngre karlarna få hjälpa till att
bära undan till ~~de~~ vin räfsningen, eller att
vara som det hette: "bojelons" (bojelons). I
utgångarna var lador och bars liksom in där.

1) Närmast omkring hemma köptes liksom in
på "krokadrag". Allt detta "stackes" lades
i stack. Det kungjorts så att, först lades ut
en "sloe" (sloe = en c:a 2 1/2 m. lång, armsgrov sling)
Och sloen lades, av praktiska skäl, ris helst av
vide i en cirkel och så stor som stacken skulle

7

3539
 läggas i bottenvidd och så att toppändarna
 av riset lades inåt. I varje stack lades 24
 "fängne". Man samlade först ihop "höbrarna"
 i strängar varefter man med hjälp av räfsan
 och ena foten högg av hösträngen växelvis
 ena gången från strängens ändsidor och andra gången
 från strängens bredvid, vid änden. En fängne
 var så stor som en man lämpligen kunde bage
 i sin famn och lägga i stacken. Stacken toppades
 och räfsades väl av och fick sedan stå tills man
 till och med hade slutat slå. "Väl i stack är de
 välben bärgat." När stacken kördes in lag man
 först en lång köm, man kallade det "sim",
 och färdade först vid ena änden av storn, lag
 över stacken ^{vid} den andra änden av densamma
 så över till rotändan av riset och över stacken
 och så till sist virades kömmen (eller låget) i spiral
 omkring stacken. Man kallade detta att "simma"
 stacken. När detta var gjort var stacken överändad.

Höbrarna lades i botten
 i skuggfria ställen.

LUNDS UNIVERSITETETS
 FOLKMINNESARKIV

8. Krokadräjen ställdes inunder om slacken
vältes så tillbaka. Några ³⁵³⁹hogafflar funnos ej
utan man lade in hvet direkt för hand.
Först omkring 1840-talet hade man täckor
för hvetets transport. Man kallade då höhäckor,
"kanisser". De vor mycket korta och tjöga
mot de som nu användes. Den undre delen
av täcken, som användes vid sädestörning, kallade
man "remmen".

2) Det hände att man gjorde lite "lyss" för
varandra, grannar emellan. Sison gamla
sännona för varandra, "skänma" lin, låsa tröjor / tröja = Rock
o. s. v. Man trodde att, om man tog en silverpenning / silverpenning
om drog om liäggen så skulle det bli mycket
svårt att åka för den skarp. Tillfades en förarglömd
tröja tog man om slappade armarna inuti varan-
dra, lade en sten inuti på ett särskilt sätt som
lås. För den oinvigde var det omöjligt att kunna
skilja åt en sådan lås.

8.
LUNDS UNIVERSITET
FOLKLIVSBOKSARKIV

Det var varmt och soligt och knozigt.

Man hade inte hört mer än "linbyxor" på,
 # ullängskumporna tog man av och gick "kippe"
 i häskorna t. o. m. barfota. Fruntimren tog
 av sig "lysthyket" - ett slag värt om var det
 riktigt varmt och det var litet ensamt gick
 man endast i den långarmade linge säcken.

Så kom den efterlängtdade dagen då man
 "löklade" att slå. Då man släddde det sista
 kallade man ^{det} att "ta haren", Om ^{man} råkar att
 glömma något efter i åren, sådes han göra "basöl",
 (kan möjligen vara densamma som barnsöl) vilket
 ansågs som snitt genant.

När man så hade slutat turrade man så att
 det hördes över roten. Man bar liu lite
 löp på axeln än vanligt under hemvägen
 glad över att slätten var slut och att det
 nu skeddade lite festligt. Släpparguten
 väntade.

9
 (Linbyxor)

EUROPS UNIVERSITET
 FOLKLIVSARKIV

10
Alla som ~~var~~ bjänt till med släkter-
behte skulle nu vara med. Det var något
av feststämning över det hela. Man pratades
med kaffe, kruske rågröt, "vilegröt" om diverse
goldsaker. ^{vi pratar om olika varelser} När man tagit för sig av gröten
rimmade husfädern för densamma.

Denma gröten är kokt i en gryte och
inte i en så. Vi ska ha bark alla
som bjänt oss att råsa och slå.

Någon spjuver kruske nu rimmade:

Denma gröten ä kokt för oss som
ha slat ä inte för er som lats laka
ha draat.

slat = slagit
draat = dragit

Men det blev snart kvittat från den
"sluckna" sidan med att:

Denma gröten ä kokt för oss som ha
räpsat ä skakat, Ni inte för er som ha
"sottel" or bymt ä bekat.

Ja lätte man sin brödsörn och fuskade

10
LUNDS UNIVERSITET
FOLKLIVSARKIV

3539

11

vilket för ärligt alltid borde du god sed.
 Så fick arbetarne sin arvning som vid 1850-80-50 facit
 utgjorde 18-20-24 skillingar. På det hela fick
 man också en bra bit om det var på ett
 "gärat" ställe.

Pge.

LIBRARY UNIVERSITY OF UPPSALA

Ärde Red.

Härmed något om slätten under
 gammal tid, som jag hört av min gamle
 far. ~~och andra~~ Tänkte också skriva om
 "skjuren" och linberedningen; men som det
 redan väntat ut för det värdar.

Med all högaktning
 P. G. Nilsson

d. 19/10 1932

Grönaberg Motiva

Ö.
 Land mig ett par
 mysl. införda svar.
 M. W.
 W.